

A belga alkotmányrevízió.

Az államtudománynak egyik legelvitathatlanabb és mindenkor el is ismert igazsága az, hogy ha az állam, mint ilyen, mint a társadalmi együttlét legfőbb, legfökeletesebb alakzata, mint egy határozott területen individualis életet folytató nép uralkodó közszervezete, magában változatlan is, nyilvánulási formái változnak és szükségképpen kell is, hogy változzanak életének különböző fejlődési fokozatai szerint. A legrégebb időktől Montesquieu-n és Rousseau-n át egész máig folyton elismerte az államtudomány, hogy a mint a nép objektív életviszonyai változnak, változni kell az ezen összes életviszonyokat szabályozó szervezetnek is. Ezért épp úgy nincs egy minden időkre és népekre egyaránt jó és változatlan alkotmány, a mint nincs magában véve tökéletes alkotmány sem, mert a mint Bluntschli mondja, a tökéletes alkotmány tökéletes népet tételezne fel, mely t. i. az államban él, ez pedig ellentmond az emberi természetnek. (Politik 279. l.)

Az alkotmány változásoknak ama nemétől, midőn az összes állami élet irányása egészen más kezekbe, más osztályokra megy át, már Bodin (a ki tudvalevőleg Respublicá-jának negyedik könyvében tüzetes vizsgálat tárgyává tette az államformák változásait), megkülönböztette az alkotmánynak pusztá módosulásait. Az elsőre klasszikus példa Franciaország, mely alkotmányát 81 év alatt (1790–1870) tizenegyszer változtatta meg, hétszer monarchiai és négyszer köztársasági alapra helyezvén azt; az utóbbi tekintetben elég utalni amaz irányzatokra, melyek a népeletben a demokratikus tanoknak az utóbbi időben nyert és még folyton tartó s erősödő kétségtelen térfoglalása folytán majdnem mindenütt felmerülnek (és pedig nemcsak Európa nyugati államaiban, hanem annak keletibb részeiben is, így Ausztriában, sőt az újvilágban is) s mely mozgalmaknak végcélja az, hogy a népbefolyás az állami életben a mai-nál sokkal nagyobb mértékben érvényesüljön.

Az alkotmány módosulások terén azonban legújabbán egy kis nyugoti állam: Belgium, mely különben is oly érdekes, tanulságos fejleményeket mutat fel az európai alkotmánytörténelemben, vonja magára figyelmünket azon nevezetes reformmal, mely a belpolitikai

viszonyaiban főleg az utóbbi három év alatt kifejezett bonyodalmak eredménye, mely a politikai tudomány legújabb reformkérdései nehányának az új alkotmány törvényben való elintézésével a tudományra kiváló fontossággal bír s melynek egyik legfőbb intézkedésében: az általános szavazati jog egy sajátos alakban koncipiált megállapításában épp napjainkban volt meg-tűzpróbája.

Belgium korábbi alkotmánya, mely az egy évvel korábban (1830.) kelt francia alkotmánynak sok pontban utánzata, egyes főbb alapvonásaiban különös vegyülékét tárta elénk a monarchikus és republikánus elemeknek. Mert a brüsszeli nemzeti kongresszus által 1831. évi február 7-én elfogadott alkotmány a monarchikus formát állapítja ugyan meg, a király egyik főszerve a souverénitásnak, a külügyek főintézője, a törvényhozó hatalmat együttesen (collectivement) gyakorolja a képviselőházzal és a senátus-sal, a törvényszentesítés, kihirdetés és közzététel által még azok felett is áll s legfőbb részese a végrehajtó hatalomnak. De mindezekkel szemben ki van mondva, hogy a király csak annyi hatalommal bír, a mennyit az alkotmány reá ruház, minden hatalom a nemzettől származik (25. szakasz¹⁾), a törvényhozó testület, ha a király nem hívná össze őket, minden év második keddjén a maga iniciatívájából összejön, az alkotmány nem ismer nemesi privilégiumokat (75. szakasz), másrészt pedig az alkotmány amaz intézkedése, mely szerint nemesak az államháztartás évi költségei, az adók évről-évre megszavazandók a kamarák által, de magukat az adótörvényeket is csak az évről-évre való újabb megszavazás tartja meg hatályokban, világosan a monarcha esetleges szabadság veszélyeztető czélzatai ellen irányúl. Az alkotmány ezen elütő vonásait megmagyarázza keletkezésének története. A belga alkotmány ugyanis forradalmi mozgalmak szülötte volt s megállapított előbb, semmint a most uralkodó Coburg-dinasztia az uralomra meghívott.²⁾ Mint egyik kitűnő hazai tudosunk Belgium alkotmányának ritka államtudományi éleslátással érdekesen megirt rajzában mondja: »a forradalom által szuverénné lett társadalom a királyságot ugyan elfogadja, de feltékenysége az iránt meg nem szűnt.«³⁾ Ez a bizalmatlanság, minden hatalomnak a nemzettől származtatása (minek daczára azonban az alkotmány a népszuverénitást nem, csakis a

¹⁾ „Tous les pouvoirs émanent de la nation“, — a mi a francia alkotmány minták egyszerű utánzata (A constituante által megállapított francia alap-törvény III. czímének 1. czikke: „La souveraineté appartient à la nation“ — Az 1795-ik évi d'ektoriális alkotmány déclaration-jának 16. pontja: „La souveraineté réside essentiellement dans l'universalité des citoyens.“)

²⁾ Lipót királynak tulajdonítja a következő szavakat: „Látzik, hogy a mikor az alkotmányt csinálták, nem volt ott a király, hogy prerogatíváit megvédelmezze, mert különös módon megszorították azokat.“

³⁾ Concha: Újkorai alkotmányok I. 92.

nemzeti szuverénitást ismeri) s a felsőházi tagok választásánál nyilatkozó plutokratikus tendenzia voltak a régi belga alkotmány legjellegzőbb vonásai.

Mikor a belga kamara, a klérikalísoknak és liberálisoknak évtizedeken át folyt elkeseredett küzdelme után, melyben az utóbbiak folyton erősödtek ugyan a választásoknál, de a klerikalísokat legyőzni mégsem tudták, arra határozta el magát, hogy az alkotmányt módosítani fogja, kívülről jövő nyomásnak engedett. A képviselőház központi osztálya már 1891. május 20-án foglalkozott az alkotmányrevízió kérdésével és elvben egyhangúlag mellette nyilatkozott, mire a munkásosztályoknak már-már igen komoly szint öltő nyugtalankodása lecsilapult. A revízió részletei iránt azonban magának a liberális pártnak kebelében is igen eltérők voltak a vélemények. Nevezetesen az általános szavazati jog kérdésében. Frère-Orban és doktrinér pártfelei annak behozatalát korainak tartották, a radikálisabb liberálisok azonban mellette voltak. Lipót király pedig május 20. án több küldöttség előtt még azon nyilatkozatot tette, hogy Belgium éretlen az általános szavazati jogra és megtagadta közbenjárását annak javára. A kamarai főbizottság augusztus 17-én elvetette az általános szavazati jogot.

De ez nem jelenté a revízió kérdésének elalvását. A kormány ismételten kijelenté a revízió szükségességét. Új kérdések merülnek fel. A király a királyi referendumhoz ragaszkodik, mely szerint bizonyos fontos esetekben a kamarák feloszlátása nélkül a népet közvetlenül megkérdezhesse kívánságai felől. Ezt elvben elfogadja a kamara is. De az ezután feloszlátott parlament helyébe választott új törvényhozótestület, hosszas viták után az általános választói joggal együtt e reformot is mellőzi. Az 1893. év elején a kormány új javaslatot terjeszt be, mely a szavazati jognak nem ugyan általánosításával, de annak lényeges kiterjesztésével, a census elvetésével oly rendelkezéseket foglalt magában, melyek a mezei lakoságnak inkább kedveztek, mint a városi demokratikus elemeknek. E javaslat sok ellenzőre talált s nem volt kilátás, hogy az alkotmány által kívánt kétharmad többség mellette létrejőjjön. Az általános szavazati jog hívei ekkor a felmerült sokféle tervvel szemben saját szerű expedienshez folyamodtak, népszavazást rendezvén 1893. február 27-én e tervek fölött. Legelőbben szavaztak a 21. életévtől minden belga polgárnak szavazati jogot adó javaslatra.¹⁾ A kamara

¹⁾ Nevezetesen 115,000 felhívott polgár közül 60,000 szavazott. Ebből a választói jogot a 21. évtől minden belga polgárnak megadó javaslatra (Jan-son jav.) 48,660, a 25. évtől ezt megadó javaslatra (Nothomb) 7684. azon javaslatra, mely szerint az analfabéták és keresetképtelenek (Graux) továbbá az a, mely szerint az elemi iskolát nem végzettek (Frère-Orban) kizáratának, végül a kormány megszüntető javaslatára, mely szerint csak a saját lakással s bizonyos minimális műveltséggel bírók szavazhatnak — 4000 szavazat esett.

ennek daczára a konzervatívok és liberálisok erőlködése folytán márczius 14-én Jansson indítványának leszavazásával újból elveté az általános választói jogot. Frère-Orban és Bernaert miniszterelnök egyenes veszélynek jelezték azt az országra nézve. E zavarok közepette, melyet az assemblée constituante-ra az újabbi általános munkásmozgalmak által gyakorolni kívánt nyomás csak fokozott, a válság megoldására ama közvetítő indítvány volt hivatva, mely az általános szavazati jog megállapításával ugyan, de ezt a plurális szavazati rendszer által enyhítve kívánta a sokat vitatott kérdést megfejteni. Legfőbb ideje is volt, hogy a kamara ápril 18-án 119 szóval 14 ellenében (11 távollevő) megszavazta végre Nyssens javaslatát, melyet még előtte való héten nagy többséggel utasított vissza. A szenátus szeptember 2-án fogadta el a nevezetes újítást.

A belga alkotmányrevízió egész kis irodalmat idézett fel, mely az alkotmány mikénti megjavításával a legszélesebb alapokon foglalkozik. Maga a nagy liberális apostol s egykori miniszterelnök: Frère-Orban is beleszólt a vitába¹⁾ Jelen rövid soroknak nem lehet célja ez irodalommal kritikailag foglalkozni. Csak az új alkotmány ama főbb reformintézkedéseinek taglalását tűzzük magunk elé, melyek a politikai tudomány szempontjából kiválóbb fontossággal bírnak.

Belgium alkotmánya a nemzeti szuverénitás részeseivé a királyt, a törvényhozó testületet és a bíróságokat teszi. A királynak, mint a szuverénitás részesének, egyszersmind főszervének állásán mit sem változtatott, miután a királyi referendum intézménye, melyet sokan mint a királyi hatalom kívánatos megerősítésének eszközt ajánlottak, elvetetett. A király alkotmányos hatalmai azonosak a régi alkotmány által megállapítottakkal, melyek által ő a monarchikus államfő minden attribútumaival rendelkezik.²⁾ Mindössze egy pontban látták szükségesnek az alkotmánynak a királyra s a királyi hatalomra vonatkozó rendelkezéseit kiegészíteni. Ez a király utódjelölési jogára vonatkozik.

A régi alkotmány 61. cikke szerint ugyanis az esetben, ha Szász-Coburg Lipótnak nem lennének fiágoni leszármazói, a kamarák beleegyezésével ő maga nevezheti meg utódját, ellenkező esetben a trón megürül. Kétely támadt az iránt, hogy ezen utód megjelölési jog csak az első uralkodónak adott személyes jog-e vagy megilleti ez a mindenkori uralkodót. Már a régi alkotmánynak ez utóbbi lévén intenciója, ily értelemben módosították az alkotmány

¹⁾ Frère-Orban: La Révision de la Constitution belge et ses conséquences.

²⁾ 60—85. cikkek.

fenti cikkét, nehogy abból a királyi hatalom csonkítására vezető magyarázatot lehessen valamikor kiolvasni.¹⁾

A királyi hercegek házasságát az újkori alkotmányok vagy egyáltalán nem, vagy legfeljebb csak az »egyenrangúság« szemponyjából szabályozzák. A belga alkotmányozó gyűlés ennél tovább ment, midőn a 60. cikkben, annak második bekezdésében azt állapította meg, hogy az a királyi herceg, ki a király beleegyezése nélkül, illetve annak ellenére nősül, nem trónképes. Az új alkotmány tehát itt a svéd alaptörvény álláspontját követte. Azzal indokolták ezt, hogy meg kell előzni az oktan, meg nem fontolt vagy politikailag czelszerűtlen házasságokat. Szigorúbb intézkedés ez sokkal az egyenrangúság kikötésénél a trónöröklés feltételeként s mindenestre csak félrendszabály, mert hisz magának a királynak nősülése egyáltalán nem befolyásoltatik megkötő szabályok által.

A szuverenitás további részesei a kamarák: a képviselőház és a szenátus. A kamarák egybealkotási módja, főleg a szavazati jog megállapítása képezte az alkotmánymódosítás legfőbb pontjait. Hogy a korábbi belga alkotmány a szavazati jog megállapításánál a vagyoni census álláspontjára helyezkedett, könnyen érthetővé teszi az, hogy az önálló belga államiség kivívói a tehetősebb osztályokat képezték s ama szerep, melylyel a vagyon e kiválólag ipartűző népnél bírt. Ez utóbbi teszi ismét érthetővé, hogy csak a vagyoni census megszabását tartották szükségesnek s egészen eltekintettek a szellemi érettség, illetve a szellemi javak bizonyos quantumának más alkotmányoknál szokásos kikötésétől.²⁾ A régi alkotmány (illetve

¹⁾ Hogy erre nem volt szükség, kitűnik a következőkből. A régi alkotmánynak az uralkodóra vonatkozó cikkei 1831. január és február hónapjaiban állapították meg a nemzetgyűlés által, mikor még a meghívandó uralkodó személyét nem ismerték. A 60. cikk eleinte így szólt: „Az államfő alkotmányos hatalmai örökletesek a . . . . . egyenes, természetes és törvényes leszármazói közt a finemben, az előszülöttség rendje szerint, a nőknek és leszármazóknak örökös kizárásával.“ Csak mikor Szász-Coburg Lipót elfoizadta a trónra való meghívást, töltötték ki 1831. július 20-án az üresen hagyott helyet, így: „A királyi alkotmányos hatalmai örökletesek ő királyi felsége Szász-Coburg Lipót egyenes, természetes és törvényes leszármazói közt“ stb. A 61. cikk pedig azt mondja: „Ő királyi felsége Szász-Coburg Lipót fiágoni leszármazóinak hiányában ő nevezheti meg utódját“ stb. Logikus összefüggésben tekintve e két szakaszt, alig lehet kétséges, hogy az utódjelölési jog nem csak az első uralkodónak adott személyes jog, a mit különben egy egyszerű grammatikai argumentum is támogat. A 60. cikk azt mondja: „Les pouvoirs constitutifs de la Cour“ stb. A 61. pedig: „A défaut de descendance masculine de son Altesse Royale de Saxe-Coburg, il pourra nommer son successeur“ stb. Az „il“ csak a mindenkori királyra (le Roi) s nem az „Altesse Royale“-ra vonatkozhatik (ez esetben „elle“ volna helyes.) L. Heuvel: De la Révision de la Constitution belge. 131. l.

²⁾ Az új alkotmány a nagyobb szellemi képzettség által feltételezett mélyebb politikai belátást elismerte a többes szavazatban. A korábbi alkot-

az 1872. évi május 18-iki választási kódex) szerint választó az a 21. életévét betöltött, született vagy ünnepélyesen honfűsített belga polgár, ki legalább évi 42 franknyi állami egyenes adót fizet s azt a választók összeírása előtti évben tényleg le is rőtta. A szavazás módjára nézve már ezen régebbi alkotmány azt határozta, hogy az titkos és egy-egy választó a lista-szavazás (scrutin de liste) rendszere szerint egyszerre több jelöltre szavaz. A szenátorok a régi alkotmány szerint ugyanígy választatnak, csak hogy míg a szenvedő választási képesség tekintetében a képviselőknél csak az kívánta-tott, hogy 25 évüket betöltött, született vagy ünnepélyesen honfűsített belga állampolgárok legyenek és belga földön rendes lakással bírva, a polgári és politikai jogok élvezetében álljanak, addig a szenátorokra nézve a megválasztatásukhoz szükséges kor 40 év, a vagyoni census pedig 2110 franknyi egyenes állami adó.

A kamarák egybealkotásának fent leírt módját lényegesen megváltoztatták a revidált alkotmány rendelkezései. A képviselőház tagjai közvetlenül választatnak a következő feltételek mellett. Egy szavazattal bír minden 25 éves belga állampolgár, ki legalább egy év óta lakik ugyanazon községben és a kire nézve nem forog fenn a törvényben megszabott kizárási esetek valamelyike. Egy további szavazattal (tehát összesen két szavazattal) bír az, kire nézve a következő esetek valamelyike áll be: *a*) ha 35 éves, nős vagy özvegy s törvényes leszármazói vannak s legalább 5 franknyi állami adót fizet; vagy *b*) ha 25 éves és legalább 2000 frank értékű ingatlanok, vagy legalább 100 frank járadéknak birtokosa, feltéve, hogy ez utóbbit legalább 3 éve élvezi. Két kiegészítő szavazattal (tehát összesen három szavazattal) bír az, a ki 25 éves és *a*) vagy valamely, akár nyilvános, akár magán felsőbb iskola oklevelével bír, *b*) vagy oly közhivatalt tölt be, mely a felsőbb iskolai képzettséget feltételezi. Három szavazatnál többet senki se gyakorolhat.¹⁾ A szavazás kötelező és amennyiben a törvény másként nem intézkedik, a járási székhelyeken gyakorlandó.²⁾ Legteljebb minden 40,000 lakosra egy képviselő választatik.³⁾

Belgiumban már régóta kívánta a közhangulat a választási jog reformálását, csak a mód iránt nem volt egyetértés. A szétágazó reformtörekvések mégis e jelszavak körül csoportosultak: általános szavazati jog, a családfelek megkülönböztetettsége a szavazatok száma tekintetében, érdekképviselet és a képességre alapított választási jog. Az alsó kamara 1893 évi ápril 11. és 12-iki ülésében mindezen javas-

mány nem zárta ki még az irástudatlanokat sem, a kik ellen az hozatik fel, hogy ők önálló ítélet formálhatóságának hiányában annyira rá vannak utalva a más, felvilágosultabb elmék után indulni, miszerint őket a közügyre befolyást engedő szavazati joggal nem lehet felruházni.

¹⁾ 47. czikk. — ²⁾ 48. czikk. — ³⁾ 49. czikk.

latokat elvetette és ápril 18-iki ülésében 119 szóval, 19 ellenében Nyssens közvetítő indítványát fogadta el, mely a plurális szavazat rendszerét viszi bele az alkotmányba. Maga Bernaert miniszterelnök így nyilatkozott ugyanezen ülésben ez indítványról: »Tisztesleges egyezés ez valamennyi frakció részére; a szélső baloldal megtalálja benne az egyenlőséget; a jobboldal a garanciákat, melyeket folyton követelt; a mérsékelt baloldal pedig a képesség elvét láthatja benne érvényesülni.« Tényleg az indítvány minden párt programjából foglalt valamit magában.

Az egyszerű, általános szavazati jog nem talált érvényesülést Belgium új alkotmányában. Elveté ez intézményt, melyet némelyek a modern államszervezet mellőzhetlen feltételeként emlegetnek, míg mások szemében az csak kárhozatos. Az volt a meggyőződés, hogy ez államban még nincs meg a néposztályok ama benső egybeforrottsága, közös eszméktől, törekvésektől áthatottsága, mely az általános, abszolút szavazati jog feltétele. Pártolói a két szomszéd állam: Francia- és Németország, meg az Egyesült-Államok példájára hívatkoztak. De igaz ugyan, hogy a német Reichstag az általános szavazati jog alapján választatik, nagy azonban a különbség a német és a belga parlament szerepe, alkotmányjogi jelentősége között. A német alkotmányos monarchiában az uralkodó akarata, hatalma van túlsúlyban a parlament felett, melynek ez utóbbi mindig enged. A miniszterek nem (vagy legalább nem szükségképen) a többségben levő párt emberei s köztük kabinetsolidaritás nincsen. A külügyre, hadügyre és az udvartartásra az országgyűlés közvetlen ellenőrzést alig gyakorol. Belgium ellenben bír a parlamentáris monarchia minden attributumával. Hogy az általános szavazati jog a franchiáknál is végleg bevált volna, nem mondható. Példa rá a boulangizmus ideje, midőn majdnem veszélybe dönté az országot. Hogy pedig az Egyesült-Államokban mily káros következményeket szült a gyakori választások mellett (mert a republikánus elv azt tartja: »Where annual elections and tyranny begins!«), ismeretes dolog. Az egyszerű, általános szavazati jog mellőzésével annak egy korrektívumát fogadták tehát el a többes szavazat intézményében.¹⁾

E rendszer alapeszméjét abban foglalhatjuk össze, hogy megadatik ugyan mindenkinek a közügyekre befolyás joga, ezen befolyás mérve azonban az illetőknek szellemi érettsége, politikai belátása, másrésről azon érdekeltség nagysága szerint igazodik, melyvel a közügyek vitele reájuk bír. A szellemi érettség és mélyebb

¹⁾ Maga a reform szerzője is az általános választási jog mérséklésének nevezi. L. Albert Nyssens: Le suffrage universel tempéré. A reform a választók számát rendkívüli mérvben kiterjesztette. Az 1883. évi törvény szerint 533, 158 volt a választók száma egész Belgiumban. Most 1370, 687 választó van, kik összesen 2.111, 127 szavazatot képviselnek.

politikai belátás jön tekintetbe a harminczöt életév meghatározásánál s a felsőbb iskolai képesítettségénél, valamint a közfunkcióknál. A közügyek vitele iránti nagyobb érdekelttség a családfőknél, az ingatlan és járadékbirtokosoknál, szóval a vagyon képviselőinél.

Belgium az első állam, mely a többes szavazat intézményét az országos képviselők választásánál alkalmazza ily alakban. (De nem az első állam, mely ez intézményt életre hívta, mert ismerte azt már az 1862. évi svéd községi törvény is.) Azt mondják (és maga Nyssens is ez előnyére fektette a fősúlyt 1890. év novemberében kiadott rövid de érdekes propagandikus füzetében), hogy ez intézmény arra van hivatva, hogy megkorrigálja az általános szavazati jog mellett a fejenkinti szavazás hátrányait, mérsékelje a nagy tömeg befolyását.¹⁾

A többes szavazat az egyenlőtlen szavazati jog megállapítása. Csodálatos, hogy ámbár kezdetben a belga közhangulat az egyenlőtlen szavazati jog minden formájának, minden társadalmi megkülönböztetésnek (érdek- vagy osztályképviselet) ellentmondani látszott, végtére mégis a fenti elvet statuálta alkotmányában. A demokratikus és arisztokratikus, illetve plutokratikus elveknek sajátzerű vegyülete kétségtelenül a belga vote plural, mely alig fog utánzatra találni más államok alkotmányában. Tetszetős formula az mindenestre, hogy ha államügyekről van szó, az állam minden polgárának joga van szavát hallatni, de az beszélhet lehangosabban, legnagyobb súlylyal, a ki a politikai belátás legnagyobb fokával bír, a kit a legtöbb érdek köt az államhoz, az államügyek czélszerű vitéléhez. Ha egyszer megadatik a közügyre befolyjni mindenkinek, a demokratikus elvek egyenes ellentéte, e befolyás nagysága tekintetében osztályokra tagolni a népet. Oly rendszer ez, mely az államügyekre való befolyásnak, mint részekre fel nem osztható nyilvánjognak természetével helyezkedik ellentétbe, midőn e befolyás mérvét akár a nagyobb politikai belátás, akár az állampolgároknak a közléttel, az állammal való érdekkapcsolata vélt arányában hierarchikus fokozatok megállapításával, matematikai alapon határozza meg.

A politikai tudománynak egyik, újabban meglehetősen sok vitára alkalmat adott kérdését dönté el igenlő értelemben a belga törvényhozás, midőn kimondta, hogy a szavazati jog gyakorlása vagy attól való tartózkodás nincs a jogosult tetszésére bízva, midőn nagy többséggel (101 szóval 134 közül) megállapítja, hogy a szavazás kötelező.²⁾ Azok, kik a szavazás kötelező volta mellett harezolnak,

¹⁾ A javaslat tárgyalása alkalmával hangsúlyoztatott, hogy 1.200.000 választóra mintegy 700.000 pótszavazat esik, ebből 640.000 a családosokra és birtokosokra, 60.000 a képzettségre.

²⁾ Ez elvet sem a belga alkotmány cikkelyezte be először. A svájci köztársaság egyes kantonjaiban is, melyek t. i. a közvetlen néptörvényhozás

azzal érvelnek, hogy a szavazati jog nem vonható a magánjogok kategóriájába, melyet érvényesíteni, vagy ettől tartózkodni, a jogositottnak tetszésére hagyott dolog. Házamról, földemről tetszésem szerint rendelkezhetem, mert ez magánérdekem. Magánjogaimat egyáltalán önérdekemben gyakorlom. De szavazati jogommal a közérdeket kell szolgálnom. »A szavazati jog nem valami természeti, magán- vagy személyes jog — mondá Bernaert miniszterelnök — ez a társadalom által ránk ruházott funkció, sőt általa adott megbízás.« E joggal élni állampolgári kötelesség; a ki nem éli vele, nem jó állampolgár, méltó tehát a büntetésre. De különben is mi értelme van az általános szavazati jognak, ha azt nem gyakorolja mindenki? Azt lehet mondani, hogy egy szavazat nem számít; igen, de százan, ezren okoskodhatnak így. Még az üres fehér lap is szavazat, bár negatív értelemben. — Viszont a kik ellene vannak e jog kötelező gyakorlásának, arra hivatkoznak, mi jogon lehet egy polgárt, ki nem akar szavazni, erre kényszeríteni. A bírságnak különben sincs meg az a haszna, mit várnak alkalmazásától, mert a pár franknyi bírság nem elegendő kényszereszköz annak, ki egy vagy más okból nem akar szavazni. Mit sem használ a törvényes kényszer, ha nincs meg erkölcsünkben az önzetlen hazafiság érzete. Ezért a szavazás szabadsága magában foglalja azt is, hogy az attól való tartózkodás is megengedett legyen.¹⁾

A választói joggal való éles kötelező voltának kimondása ama régi elv folyománya, hogy a nyilván- (köz-) jog egyszersmind kötelező, vagyis a jogositott kötelezve is van jogát gyakorolni. A tudomány azonban régen elismerte, hogy ez így általánosságban fenn nem tartható. Számtalan közjog van, melynek kötelező gyakorlását kimondani képtelenség volna (az egyesülési és kérvényezési jog). Kívánatos mindenestre az állampolgári jogokkal való éles, mert csak így áll be a nép politikai életében a szükséges mozgalmasság, mely a közviszonyok, politikai intézmények javulása, fejlődésének feltétele.²⁾ De általában el kell fogadnunk azt, hogy az ilyen közjogok gyakorlása ki nem kényszeríthető. Nevezetesen a szavazati jog kötelező gyakorlásának kimondása s ennek bírságok általi szankcionálása alig vezethet célhoz, ha tekintetbe vesszük különösen azt, hogy a jogával egy vagy más okból élni nem kívánó

elvért célozták megvalósítani, (Uri, Glarus, Appenzell, Zug stb.) már régebben ki volt mondva, hogy a Landsgemeinde-ban való részvétel kötelező s a távolmaradó bírsággal sújtatik. Solothurn 1836. június 1-ei alkotmánya világosan kimondja: „A választók kötelesek a szövetségi és kantonális választásokban résztvenni.“ Ez azonban az 1887-ik évi alkotmány-revizió alkalmával elejtett.

¹⁾ Desjardins: La liberté politique dans l'état moderne, 44 s. köv. l.

²⁾ Bluntschli: Allgemeines Staatsrecht 1. és 3. l. Gareis: Allg. Staatsrecht 14. l.

mindig fog alkalmat találni az ürügyek általi kibúváásra, vagy épen nem fog vonakodni kitenni magát a szükségképen alacsony mérvben megszabandó pénzbírság megfizetésének sem; a célz tehát, hogy a jogot, mely minden állampolgáré, tényleg minden állampolgár gyakorolja is, el nem éretik.¹⁾

Belgiumban, hol a népnek osztályokra való tagolását annyira kizárni kívánták, hogy már az első alkotmány 6. cikkébe szükségesnek látták beiktatni az elvet, mely szerint semmiféle rendi különbség nem létezik — csak egy választási alapon képezett felső kamaráról lehetett szó kezdettől fogva s nem is történt soha kísérlet akár arisztokratikus, akár érdekképviseleten, akár királyi kinevezésen alapuló felsőház alakítására. Arisztokratikus alapon képezett felsőházzal különösen nem lehetett szó, mert hisz a franciaia forradalom által megtört nemesség felélesztésére a hollandi uralom nagyon is gyöngye volt. Belgium tehát a felsőház alakítására a választási elvet fogadta el s mint ilyen, az Egyesült Államokkal együtt ő képviseli az alkotmánytörténelemben azt az elvet, mely szerint a felső kamara az alsóval azonos választási alapon képezetik. A törvényhozás két házának ez egyforma alapon való képzése idézte elő Belgiumban azt, hogy komoly bonyodalmak a két testület közt alig merültek fel.²⁾ Bajos is elképzelné, hogy két egyforma alapon képezett törvényhozó test lényegesen eltérő politikai elveket, felfogást képviseljen. Más kérdés aztán, hogy megfelel-e a kívánt mérvben az ily alapon képezett felső kamara moderáló rendeltetésének, annak az általánosan hangoztatott kívánalomnak, hogy a törvényhozást megóvja az elhamarkodástól?

A szenátus tagjai az új alkotmány értelmében ugyanolyan mó-

¹⁾ Az alábbi adatokból kitűnik, hogy a legközelebbiről lefolyt általános választások alkalmával mily mérvet öltött a szavazástól tartózkodók száma. (Képviselők választása):

Kerület:	A teirt választók száma:	A szavazatok száma:	Összes beadott szavazat:
Nivelles	38,715	62,545	57,803
Louvain	48,401	76,149	68,718
Bruges	9,125	43,382	40,011
Ypres	25,934	38,311	33,999
Dixmude	11,552	17,095	16,162
Alost	38,267	58,729	49,702
Saint-Nicolas	33,698	48,362	45,118
Gand	80,159	113,689	105,373
Charleroi	75,940	127,621	116,722

A nem érvényesített szavazatok száma tehát meglehetősen nagy volt, dacára a törvényes kényszernek.

²⁾ Az egyetlen komolyabb konfliktus 1851-ben történt, az örökösödési törvény tárgyalásánál, mikor is a kamarákat feloszlatták. Az új szenátus némi módosítással a törvényjavaslatot aztán megszavazta.

don választatnak, mint a képviselők, csakhogy a választóknak 30 éveseknek kell lenniök. Választatnak továbbá a tartományi tanácsok (conseils provinciaux) által és pedig az 500,000 lakosnál kevesebbel bírók által két, — az 500,000-tól 1 millióig menő lakost szám-lálók által három, és az 1 milliónál több lakossal bíró tartományok által négy szenátor választatik.¹⁾ A szenátorok száma ez által (mely a korábbi alkotmány szerint ugyanis a képviselők számának felét meg nem haladhatta), lényegesen felemeltetett.²⁾ A passiv választási jogra nézve eltörölték azt a korábbi intézkedést, hogy szenátorrá csak az választható, a ki legalább 1000 forint egyenes adót fizet. E plutokratikus tendencia mellett ugyanis eddig sem volt a szenátorok száma betölthető és az alkotmány azon engedélyéhez kellett folyamodni, hogy olyanok is megválaszthatók szenátorrá, a kik nem fizetnek 1000 forint egyenes adót, de viszonylag a legtöbb adót fizetik a tartományban. Vagyis a kivételes intézkedésből szabály lett. Az új alkotmány szerint a census csak 1200 frank egyenes adó vagy pedig oly, Belgiumban levő fekvőség birtoka vagy haszonélvezete a feltétel, melynek katasztrális jövedelme legalább 12,000 frank. De még e magas censuson is enyhítendő, azt rendeli az új alkotmány-törvény, hogy oly tartományokban, hol az ily alapon választhatók száma nem éri el az 1: 5000-es arányt a lakosság számához képest, a tartomány legtöbb adót fizetői közül kell a listát kiegészíteni.³⁾ A tartományi tanácsok által választandó szenátorokra azonban census nincsen megállapítva.⁴⁾ Végül a szenátusi tagságot, mely a királyi család tagjai közül eddig csupán a trónörökösre volt megállapítva, az új alkotmány-törvény a király összes figyermekre és ezek hiányában a királyi család uralkodásra hivatott ágának összes hercegeire kiterjesztette a 18. életévtől kezdve, de a szavazati jognak csak a 25. évtől való gyakorolhatásával.⁵⁾

A revideált belga-alkotmány legfontosabb részében, a választói jogok megállapító rendelkezéseiben az 1894. évi október 15—23. közt megtartott általános választások alkalmával érvényesült először. E választások a régi klerikális párt újabbi megerősítésére, a liberálisok vereségére vezettek és tanúságot tettek a szocialista elemek nagy térfoglalásáról.⁶⁾ Ez lett eredménye a plurális szavazati rendszer

¹⁾ 53. cikk.

²⁾ A revízió előtt a szenátorok száma 76 volt, ma 102. Ebből 76 a választók által közvetlenül, 26 pedig a tartományi tanácsok által választatik.

³⁾ 56. cikk. — ⁴⁾ 56. bis-cikk. — ⁵⁾ 58. cikk.

⁶⁾ Nevezetesen: A régi alsó kamara (152 tag) állt 93 klerikális és 59 liberális képviselőből. Az új alsóház pedig így alakult:

klerikális	104
mérésékelt liberális és progresszista	20
szocialista	28

A régi szenátus 76 taggal bírt, ebből 47 klerikális és 29 liberális. Az

behozatalának, mit a klerikálisok végső engedményként megadtak az általános szavazati jog heves követelésére. A belgák a választói jog nagy arányú kiterjesztésével lényegesen megnövelték a néphatalmat, a nélkül, hogy a különben is megszilárdításra szorított királyi hatalom megfelelő megerősítéséről gondoskodtak volna. Hogy a tömeg befolyás ellensúlyozására kigondolt választási rendszer e célzatának alig fog megfelelni, eléggé bizonyítja már a most lezajlott választás is, de még inkább meg fogja mutatni a két év múlva felében újjáalkotandó parlament képe, mikorra ugyanis a szocialisták nagy megerősödését már most biztosra veszik. A királyi hatalom nem lesz képes az ily módon egybealkotott alsóház kevésbé tartózkodó célzatainak ellenszegülni s máris jeleztettek ama reformok, melyekre hajlandó az alsóbb néposztályok érdekében. Nincs kizárva tehát, hogy ez alkotmányreform Belgiumot a szélső demokrata tendenciák felé fogja hajtani a nélkül, hogy revideált alkotmánya valóban tisztán demokratikus lenne. De, mint egyik írójuk mondja, a szenvedő beteg, ha tudatával van is állapotának, nem mindig ismeri az alkalmazandó orvosszereket. És ha a politika tudományát e reform kísérletei közelről érdeklik is, annak gyakorlati művészete, mely nem is a tudomány elveit követi mindig, hanem gyakran célja elérésére kénytelen egyenesen felredobni a princípiumokat, körülbelül máris meghozhatja helytelenítő ítéletét e mű fölött, ha csak ama jelenségeket veszi is szemügyre, (irányzat az államforma megváltoztatására) melyek eddigelé telmerültek.

DR. BALOGH ARTHUR.

új szenátus tagjainak száma 102. Ebből 71 klerikális, 29 liberális és 2 szocialista.

Érdekes megemlíteni, hogy az aránylagos képviselő mellett a klerikális párt vereséget szenvedett volna, mert a klerikálisokra 5.633,133, a liberálisokra 4.712,802 és a szocialistákra 2.060,802 szavazat esett. Vagyis a két utóbbi pártra együttvéve több hely jutna a parlamentben.